

va”. Hänen kollegansa Alan Megill puolestaan kuvasi kirjaa ”arvoitukselliseksi” ja ”huolestuttavaksi” ja yritti normalisoida tulokintamme Foucault’n ajattelusta. Hän kirjoitti teoksessaan *The*

Prophets of Extremity (1985), että *Tiedon arkeologia* olisi ollut kieli poskessa kirjoitettu metodikirjan parodia, akateemista pilailua. Näin ollen sitä ei tarvitsisi ottaa huomioon. Megill ei pys-

tynyt uskomaan, että Foucault olisi ollut aivan tosissaan teoksensa väitteissä. Tapani Kilpeläisen oivallisesta käännöksestä voi nyt vaivatta tarkistaa, kuinka toinen hän oli.

Emme ole sosiaalisesti Pohjoismaa

SEPPO HELMINEN

Onko ”pohjoismainen hyvinvointivaltio” toistoon perustuva uskomusjärjestelmä Suomessa? Ainakin käsite on elimellinen osa meidän yhteiskunnallista retoriikkaamme. Retoriikka kääntyy tässä ”korupuheisuudeksi”. Kolme Stakesin kärkimiestä taluttaa juhlapuvustetun käsitteen sosiaali- ja terveystoimen arkipäivään. Pöyhkeilevien sulkien alla riikinkukko osoittautuu kin pienen pieneksi tipuksi.

Toki julkisen sektorin ala on laaja ja sosiaalimenojen osuus bkt:sta on korkea, silloin on veroastekin korkea. Poliitiikan tavoitteena on universalismi eli oikeudet ovat yhtäläiset ja etuudet ja palvelut samantasoiset. Köyhyyttä ja huono-osaisuutta on vähäisesti. Tulonjako on tasais- ta. Elintasoerot eivät ole suuria. Ja paljon muuta tällaista, mutta sen kaiken edellytyksenä ja tavoitteena on täystyöllisyys.

Pohjoismaisessa mallissa pitäisi olla erityistä se, että mallissa on jotain yhteistä pohjoismaista, mikä eroaa Euroopasta ja sen hyvinvointimalleista. Mikko Kautto, joka on erikoistunut vertailevaan hyvinvointivaltiotutkimukseen, tarkastelee Pohjoismaita sosiaalimenojen ja niiden

rahoituksen ja niiden tuottaman hyvinvoinnin näkökulmasta. 1990-luvulla alkoi Suomen irtiotto. Hyvinvointivaltion kasvusta siirryttiin nopeasti julkis- talouden tasapainottamiseen ja sosiaaliturvan leikkauksiin. Lamajarru jäi päälle, mutta niin jäi myös työttömyys. Kautto ei tunnista ns. pohjoismaista klusteria käytetyillä kriteereillä:

”Pohjoismaista klusteria ei voi identifoida yhtäältä siksi, että Suomen etäisyys kahdesta Pohjoismaasta, Ruotsista ja Tanskasta, on suuri, ja toisaalta siksi, että näissä ja muissa maissa tapahtunut kehitys on pienentänyt maiden välisiä eroja. Monet mannereurooppalaiset hyvinvointivaltiot ovat vertailluilla kriteereillä lähempänä Ruotsia ja Tanskaa kuin Suomi.”

Kautto joutuu toteamaan kylmästi: ”Suomi ei ole mitenkään korostuneesti laajan julkisen vastuun maa.”

Hyvinvointivaltion käytännön pitäisi kuulua se, että julkinen valta huolehtii kaikkien terveydestä tasaveroisesti ja oikeudenmukaisesti. Hyvään hoitoon ovat oikeutettuja tai pitäisi olla oikeutettuja niin Pihti-putaan kuuluisa mummo kuin

Matti Heikkilä & Mikko Kautto & Juha Teperi
Julkinen hyvinvointivastuu
sosiaali- ja terveyshuollossa
Helsinki: Valtioneuvoston
kanslia, 2005

minkkimuurin Mirjamikin. Juha Teperi kertoo omassa artikkelissaan, millainen menestystarina suomalainen terveydenhuolto kansanterveyslakeineen ja kehittämistoimineen oli, kunnes 1990-luvulla siirryttiin keskitetystä mallinnuksesta ”ääriha- jautettuun” malliin. Kunta alkoi vastata kaikesta, olipa sillä kykyä kantaa vastuuta tai ei.

Oli pelättävissä eriarvoistumista, jota sitten saatiinkin. Tosin kunnallisdemokratiaan kiinnitettyjä palveluja ei ole voitu kehittää täysin irrallaan väestön tarpeista. Siitä johtune- ettei ns. asiakaslähtöisyys maas- samme ole aivan huonolla to- lalla. Mutta asiakaslähtöisyys ei ole sama asia kuin oikeudenmu- kaisuus. OECD-maiden terveydenhoidon oikeudenmukaisuus- indeksillä mitaten Suomi sijoit- tuu viimeiselle sijalle. Terve- denhuollon oikeudenmukai- suudella tarkoitetaan sitä, että palvelut annetaan todellisen tar-

peen eikä maksukyvyyn tai asuinpaikan mukaan.

Käynnit erikoislääkäreillä suosivat maksukykyisiä. Julkisen sairaaloiden palvelut jakautuvat epäoikeudenmukaisesti ainakin aloilla, jotka avopalveluina nojaavat vankimmin yksityissektoriin (esim. naistentaudit ja silmäaudit). Yleensäkin lääkäreiden käyttö suhteessa tarpeeseen jakautuu siis hyvätulaisia suosien.

Eikä tarvitse puhua erikoismaksuluokasta eikä välttämättä siitä, ettei terveydenhuolto tuotaisi tehokkaasti palveluksia. Eri-laisissa sosiaalisissa asemissa elävien väestöryhmien välillä on maassamme poikkeuksellisen suuria terveyseroja. Työttömillä ei ole työterveyshuoltoa. Eikä heidän terveydestään huolta juuri kanneta paitsi silloin, kun jokin ryhmä alkaa hakea jollekin projektilleen rahoitusta.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio -käsitteen kova ydin pelkistyy siihen, miten kaikkein heikoimpien sosiaaliset oikeudet toteutuvat. Perustuslakimme julistaa: ”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.”

Se oikeus näyttää suhteellistuvan Matti Heikkilän mukaan ainakin vähävaraisten vanhusten ja vähimmäisturvan varassa elävien kohdalla. Hän toteaa: ”Kymmenen vuoden aikana vähimmäisturva on suhteellisesti heikentynyt. Tarkasteluaikana reaaliensiotaso on parantunut neljänneksellä, kun taas vähimmäistoimeentulo on reaalisesti säilynyt ennallaan.”

Tosin artikkelin yhdestä taulukosta käy ilmi, että vähimmäistoimeentulon viimeinen perälauta, toimeentulotuki, on alentunut kolmella prosentilla. Mutta asiakkaan näkökulmasta se tuntuu olevan auki, kun lukee esimerkiksi Anna Metterin laajaa tutkimusta ”Hyvinvointivaltion lupaukset ja kohtuuttomat tapaukset”. Se ei kerro vain siitä, miten ihmiset putoavat sosiaaliturvan aukkoihin, vaan myös siitä, miten moni asiakas pudotetaan niihin syystä tai toisesta tietoisesti. Kunnissa tehdään säästöihin vedoten jopa lainvas-taisia päätöksiä, mutta valituksista huolimatta käytännöt eivät muutu. Kohtuuttomuudet syntyvät väljen lakien tiukasta ja mekaanisesta tulkinnasta.

Me emme elä pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa. Julkinen

vastuu kansalaisista on Ruotsia ja Tanskaa huomattavasti kapeampaa ja ohuempaa. Se on sanoissa, ei teoissa. Tekijät tosin toteavat, että julkinen vastuu terveiden lasten päivähoidosta on suhteellisen hyvin hoidettu. Mutta kun lapsi on sosiaalisesti tai psyykkisesti uhattuna, hän liukuu tämän julkisen vastuun taikapiiriin ulkopuolelle. Tekijät muistuttavat, että kouluikäisten hoitotarpeet otetaan huomioon aivan eri mittaluokassa kuin esimerkiksi vähävaraisten vanhusten hoitotarpeet. Päivähoidon synnyttivät elinkeinoelämän tarpeet: molemmat vanhemmat piti saada työelämään. Vanhusten huolto saa hakea puolestaan juuriansa köyhäinhoidosta.

Sinnekö ollaan menossa muussakin sosiaalitoimessa? Anna Metteri totesikin omassa tutkimuksessaan: ”Nykyisen kehityksen vaarana on, että palataan entisenlaiseen köyhien luokitte-luun ja kontrolliin, yksityisen ihmisen toiminnan ja moraali-suuden arviointiin.”

Ei olla vain menossa, vaan joissakin kunnissa ollaan jo perillä. Juurilla, jossa toimivat vai-vaishoidon logiikka ja moraali.